

La conjuntura dels anys seixanta a la comarca

AGUSTÍ G. LARIOS

Durant la dècada de 1960 es van produir profundes transformacions al Baix Llobregat en la demografia, la industrialització i el sindicalisme obrer, els quals es van desenvolupar-se fins a tal punt que van trencar per sempre amb la homogeneïtat que la zona havia mantingut respecte la resta de Catalunya

Fins no fa gaire, el franquisme com a període històric ha estat un àmbit d'estudi força bandejat, en benefici d'altres temàtiques i cronologies. Tot i això, en els darrers anys, hem observat un cert interès pel coneixement del franquisme; de vegades amb interessants iniciatives científiques¹ i de vegades, fins i tot, mitjançant debats televisius i sèries.

Al Baix Llobregat disposem de la recerca col·lectiva *El franquisme al Baix Llobregat*, impulsada pel Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, que aporta una notable visió de conjunt sobre aquesta llarga etapa.² Tanmateix, si haguéssim de subratllar alguna conjuntura de discontinuïtat i trencament d'aquest període seria la dels anys seixanta, i ho seria perquè aleshores es van produir les més profundes transformacions contemporànies, que es troben molt directament vinculades amb la realitat comarcal actual. La seva importància rau ensems en la magnitud, la intensitat i la rapidesa dels canvis operats, comparables a les transformacions de finals del segle XIX.

Si durant les dècades anteriors l'evolució general del Baix Llobregat es va registrar dins d'uns paràmetres d'homogeneïtat amb la resta de Catalunya, durant els anys seixanta aquesta comarca va començar a singularitzar-se del conjunt pel que fa a aspectes com la demografia, la industrialització i, molt destacadament, el sindicalisme obrer. D'aquesta ma-

nera, es va anar conformant progressivament una nova fesomia de la comarca amb uns trets definidors més semblants als d'altres que, com ella, s'integraven en l'àrea de conurbació barcelonina, que no pas a la mitjana de comarques catalanes.

LES TRANSFORMACIONS SOCIOECONÒMIQUES

Ja durant els anys cinquanta es van albirar alguns elements de recuperació econòmica –si es compara amb la situació d'immediata postguerra– que, cap al final del període, es van veure reforçats amb primerencs canvis politicoinstitucionals: la crisi de govern de febrer de 1957 –que donà entrada als elements tecnòcrates i opusdeistes–, la Ley de Convenios Colectivos Sindicales d'abril de 1958 i l'aprovació del pla d'estabilització el juliol de 1959.

El pla d'estabilització, que menava a una liberalització de l'economia espanyola, va generar un creixement econòmic sostingut i accelerat durant el període 1962-1974, després d'una etapa transitòria d'inflació i de reducció del poder adquisitiu. El primer element de visualització d'aquest procés transformador al Baix Llobregat va ser, sens dubte, el considerable augment demogràfic: «de 96.625 habitants l'any 1950 passa a 462.738 l'any 1975, amb un ritme de duplicació de la població cada deu anys».³ La causa principal d'aquest creixement va ser l'allau immigratòria que

hi hagué i que, a la llarga, va comportar una «transformació humana total de la comarca».⁴ No només per l'augment de la població, sinó també perquè aquest creixement va comportar canvis culturals, de mentalitats, de condicions de treball i de condicions de vida. Així, cal recordar, per exemple, que el transvasament humà es va produir des d'altres zones de l'Estat espanyol, principalment d'Andalusia, però també d'Extremadura i Castella; que forçosament hi va haver una readaptació, primer, d'un entorn rural a un altre de nou i urbà, i segon, d'unes activitats agrícoles a unes altres, les industrials; i, per últim, que tot això es va produir en unes condicions de precarietat notable.

En efecte, aquesta precarietat es manifestava de manera feaent en l'ecllosió del desgavell urbanitzador, que combinava un creixement desordenat, mancat de qualsevol plantejament racional d'ocupació del territori, amb una actitud d'inhibició per part de l'administració. Sobresurten, en aquest nou paisatge urbà baixllobregatí, els nous barris verticals edificats a les perifèries d'alguns municipis, amb una elevadíssima densitat de població. N'esmentem, a tall d'exemple, Sant Ildefons (o Ciutat Satèl·lit), a Cornellà; la Ciutat Cooperativa, a Sant Boi; Buenos Aires, a Martorell; Sant Cosme, al Prat, i també Bellvitge, a l'Hospitalet. Però, a més de l'esmentada densitat

demogràfica, cal dir que aquest barri verticals patien altres mancances.⁵ Estaven conformats per habitacles de qualitat deficient, però a més el seu entorn resultava encara més descurat, desproveït de les infraestructures comunitàries. D'altra banda, cal considerar el fet afegit que aquests barris romanien aïllats, urbanísticament parlant i també socialment, ja que el seu aïllament i homogeneïtat n'accentuaven la desestructuració en relació amb la resta d'habitants del municipi.

Els nous habitants del Baix Llobregat esdevingueren mà d'obra barata en el procés de reindustrialització de la comarca. Ja sigui perquè les empreses cercaven una ubicació propera i de connexió ràpida amb Barcelona, ja sigui perquè algunes indústries instal·lades al nucli urbà barceloní maldaven per fugir-ne, el cert és que la nova onada industrialitzadora d'aquests anys va venir de la mà de la instal·lació de noves grans indústries, com ara SEAT al nord, Hoecht Ibèrica a Sant Feliu, Solvay a Martorell o Femsa a Cornellà.⁶ Com en anteriors processos industrialitzadors, mancats d'una classe dirigent autòctona, les inversions dels anys seixanta van tenir un origen aliè a la comarca.⁷

D'altra banda, aquest procés d'industrialització es caracteritzà per dos trets fonamentals. Un va ser la relocalització industrial, en el sentit que es va produir una basculació de les zones industrialitzades, des del tradicional nord (Olesa i Esparreguera), cap a zones de la vall baixa i el delta (Cornellà, el Prat i Gavà, principalment), i l'altre el canvi en el predomini de l'activitat industrial, en cedir el tradicional tèxtil baixllobregatí —motor de la industrialització primerenca de finals del segle XIX— la seva preeminència a altres sectors, principalment el metal·lúrgic, seguit de la construcció i la química.

LA RESPONSA DEL MOVIMENT OBRER

Paral·lelament a les transformacions socioeconòmiques suara esmentades, es va anar configurant al Baix Llobregat un moviment obrer de marcat tarannà reivindicatiu i d'oposició al règim. Els obrers maldaven per plantejar reivindicacions sobre les seves condicions de treball, però també sobre les seves condicions de vida, alhora que cobejaven les llibertats polítiques de què estaven mancats. Amb tot, l'articulació obrerista fou més primerenca que no pas el

moviment cívic veïnal, el qual s'estructurava operativament, sobretot, a la dècada dels setanta, amb les anomenades «comissions de barri» constituïdes arreu.

L'articulació del moviment obrer comarcal es va produir renovadament, en un procés de gènesi desvinculat de la llarga tradició sindicalista de preguerra. A altres indrets amb forta tradició industrial —com Sabadell o Terrassa, per exemple— sembla no haver-hi hagut discontinuïtat en el moviment obrer; al Baix Llobregat, en canvi, potser pel desballestament de la primacia del tèxtil o potser per la crescuda demogràfica, s'estructurà un moviment obrer amb noves organitzacions, persones i estratègies d'actuació. D'aquesta manera, una organització de nou encuny, CC.OO., va aglutinar bona part de l'obrerisme comarcal —bandejant la tradició, per exemple, del poderós sindicalisme anarquista dels anys vint i trenta—. D'altra banda, l'actuació d'alguns capellans obreristes —con Joan N. García-Nieto i Oleguer Bellavista a Cornellà de Llobregat—, que van donar recer i impulsar el procés d'articulació, hi fou benèfica. Per últim, cal fer notar que, en aquest context, reeixí força el capteniment

Edificis d'habitacles del barri de Sant Ildefons, a Cornellà de Llobregat, en una imatge de l'època

estratègic de mena possibilista, que cercava l'anomenat *entrismo* dins dels engranatges del sistema sindical oficial, aprofitant-ne les esclertes, la qual cosa s'adeia ben poc amb les situacions i la tradició d'abans de la Guerra Civil.

El dinàmic i adelerat moviment obrer baixllobregatí va travessar diferents etapes durant aquests anys. Com assenyalen Riera i Botella, la dècada dels seixanta fou, principalment, un moment «de penetración en el entramado social de la comarca, a través de la lucha reivindicativa, en todos sus elementos, etapa de coordinación y, esencialmente, de ocupación de puestos en el sindicato vertical»;⁸ depassada aquesta etapa inicial, va arribar el període de les grans vagues generals, durant el lustre 1970-1975.

D'ençà de l'inici de la dècada dels seixanta, doncs, l'obrerisme baixllobregatí va prendre volada a còpia d'esmerçar esforços per estructurar una plataforma organitzativa d'ampli abast, com al capdavant van ser les CC.OO., que aglutinaren, fonamentalment, militants del PSUC i dels moviments catòlics. Prèviament a l'assemblea fundacional de les CC.OO. n'hi havia hagut altres de preparatòries a l'església de Sant Miquel, a Cornellà. I aprofitant el destarotament governamental i la tolerància subsegüent, també es van fer xerrades setmanals a la parròquia de Sant Jaume, a Cornellà, sobre qüestions de caire sindical i d'història del moviment obrer.⁹

Abans, però, es va produir la vaga que, a finals de 1962, van protagonitzar els treballadors de la factoria que l'empresa Siemens tenia a Cornellà. Fou un sotrac considerable que esmorteí els nuclis obrers locals, però també comarcals, ja que va suposar el primer conflicte obrer de magnitud. Després d'una mobilització inicial el maig, els treballadors de Siemens van fer vaga el setembre, arran de l'inici d'un judici militar contra alguns companys militants del PSUC. Finalment, l'empresa va acomiadar 42 treballadors. Aquesta vaga va ser mitificada a causa de la seva condició primerenca, però tam-

bé pel fet de respondre a un plantejament tàctic emprat manta vegades amb posterioritat. Com afirmen Molinero i Ysàs, «moltes lluites obreres es desenvoluparen amb unes característiques semblants a la vaga de Siemens: plantejament d'una reivindicació laboral i utilització del conflicte com a conseqüència de la repressió policial; consecució algunes vegades parcial i d'altres total de les reivindicacions inicials però amb un elevat cost d'obers acomiadats o empresonats, i així s'obria una nova lluita de solidaritat».¹⁰

Durant aquests primers anys de la dècada dels seixanta, les negociacions dels convenis d'empresa i les eleccions sindicals de 1966 van ser dos processos que actuaren com a catalitzadors de l'articulació de l'obrerisme comarcal. En ambdós casos es van haver d'organitzar nombroses assemblees obreres per discutir sobre les negociacions dels convenis i per preparar la contesa electoral. Aquestes mobilitzacions afavorien l'enfortiment dels vincles dels obrers a diferents nivells: col·lectivament, localment i comarcament. En aquest sentit, la tasca de preparació de les eleccions sindicals de 1966 va permetre, posteriorment, afrontar molts conflictes d'empresa amb una combativitat gens menyspreable, com va ser el cas de les reivindicacions plantejades a les empreses Pirelli i Siemens a Cornellà, Matacàs a Sant Feliu, Roca i Rockwell Cerdans a Gavà o a Soler Almirall, a Sant Joan. Idees com la «coordinació de lluites» —suport mutu entre els treballadors de diverses empreses— o fins i tot la coordinació sindical del Baix Llobregat eren el rerefons estratègic d'una realitat que prenia volada de manera indeturable.

Les activitats obreres es duïen a terme al marge del sistema sindical oficial —que, per exemple, negava els seus recursos materials als representants dels treballadors escollits legalment—, fregant l'il·legalitat i gaudint, tanmateix, de la tolerància de les autoritats, obsedides per la por a l'esclat social. Tot i això, es va produir algun fet lamentable, com ara la detenció, el 27 d'abril de 1967 —un

mes després de la il·legalització de CC.OO.—, de 42 treballadors a la sortida d'una reunió a la parròquia de Sant Jaume, a Almeda; posteriorment, 16 d'aquests detinguts van ser processats pel Tribunal d'Ordre Públic.

La resposta social a tants i tan intensos canvis, en clau reivindicativa i d'oposició al règim, va estar protagonitzada, principalment i del Baix Llobregat estant, pel moviment obrer. Altrament, alguns elements culturals crítics, aixoplugats en algunes associacions locals, van poder desenvolupar iniciatives com el teatre en català, la Nova Cançó o els cineclubs, per exemple. Tot plegat, en la dècada dels setanta produiria la definitiva eclosió laboral, cultural, social i, finalment, també política.

Agustí G. Larios

NOTES

1. Podem esmentar, a tall d'exemple, el 2n Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (Palma de Mallorca, octubre de 1997), els materials del qual van ser publicats en l'obra següent: R. ARNABAT i M. MARIN (eds.), *Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana*, Valls: Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana, Institut d'Estudis Balearics, Institut d'Estudis Ilerdencs i Edicions Cossetània, 2001.
2. C. SANTACANA (ed.), *El franquisme al Baix Llobregat*, Barcelona: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
3. J. ROSÉS (dir.), *L'economia del Baix Llobregat. Creixement i desequilibris*, Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1989, p. 22.
4. C. SANTACANA (ed.), *El franquisme al Baix Llobregat*, p. 23.
5. M.C. GARCIA-NIETO, *El moviment obrer (1939-1978)*, Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat, 1998.
6. J. ROSÉS (dir.), *L'economia del Baix Llobregat*, p. 172.
7. S. BALFOUR, *La dictadura, los trabajadores y la ciudad*, València: Alfons el Magnànim, 1994, p. 141.
8. I. RIERA i J. BOTELLA, *El Baix Llobregat, 15 años de luchas obreras*, Barcelona: Blume, 1976, p. 49.
9. A aquestes reunions hi van assistir l'advocat Antoni Cuenca i l'historiador Josep Benet; vegeu O. BELLAVISTA, *Evolució d'un barri obrer. Almeda-Cornellà*, Barcelona: Claret, 1977, p. 46.
10. P. GABRIEL et al., *Comissions Obreres de Catalunya 1964-1989*, Barcelona: Empúries, CERES, 1989, p. 51.